ENFLASYONU NEDEN DÜŞÜREMİYORUZ?

Özcan KADIOĞLU ozcankadioglu@hotmail.com
Dünya Gazetesi Yazarı

Her ayın ilk günlerinde TÜİK aylık ve yıllık olarak gerçekleşen enflasyon rakamlarını açıklıyor. Açıklanan enflasyon rakamlarına bakmadan bile enflasyonun arttığını hepimiz markette pazarda sokakta görüyoruz. Açıklanan rakamlar kısaca malumun ilanı oluyor.

Brezilya yüzde 2500, İsrail yüzde 400'den enflasyonu tek haneli rakamlara düşürürken biz neden düşüremiyoruz? Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) son dönemde açıkladığı rakamlar birçok kesim tarafından güvenilir bulunmuyor. Enflasyon rakamı neden önemli? Çünkü toplumun önemli bir kesimi 'enflasyon canavarının' bir bakıma kurbanı oluyor. Genellikle çalışan kesim ve emekli aylıkları, asgari ücret buna göre belirleniyor.

Sabit ücretlinin maaşı enflasyon kurbanı

Enflasyon artışı cüzdanımızdaki paranın alım gücünü sürekli olarak azaltmaya devam ediyor. Bu yüzden sabit ücret alan ve asgari ücretle geçinen insanlar, alım gücünde diğer gelir gruplarına göre aşınmayı daha fazla hissediyor. "Bir maddeler sepeti içindeki ürünlerin toplamında meydana gelen fiyat artışı" enflasyonu kısaca tanımlıyor.

TÜİK enflasyon hesabı yaparken 417 maddeyi sepet içine alarak, 12 ana harcama grubuna ayırıyor ve bunların oranlarını belirliyor. Ana harcama gruplarının payları yıllara göre güncelleniyor. Gelir seviyesi düşük kesimlerin hane halkı giderleri içinde gıda harcamalarının oranı yüksek olduğu için açıklanan rakamlar ile onların hissettikleri veya yaşadıkları enflasyon çok daha yüksek oluyor. TÜİK, yaklaşık olarak 27 bin 386 iş yerinde fiyat artışlarını toplayıp buna göre hesap yapıyor. Sepetteki en ağırlıklı 20 ürününün enflasyon hesabındaki ağırlığı yüzde 52.

Hiper enflasyonu yenenler var

Çocukluk yıllarımda (1980'li yıllar) sürekli olarak enflasyon bir canavar olarak isimlendirilmişti, nedense bu canavarın belini bir türlü ülkemiz kıramıyordu (O günün siyasetçileri o yıllarda yakında enflasyonun belini kıracağız diyorlardı) ve halen de öyle. 1980-2000'lı yıllarda bizim gibi Arjantin, Brezilya, Bolivya, Peru, Rusya da enflasyon ile mücadele ediyordu. Onlar hiper enflasyon ile mücadele ederken biz ise yüksek enflasyonla mücadele ediyorduk.

Arjantin 1984-1993 döneminde yıllık ortalama yüzde 809, Brezilya ise yüzde 963 enflasyon yaşamıştı. Türkiye'de ise bu dönemde yıllık enflasyon ortalaması yüzde 60.6 oldu ve en yüksek enflasyon ise yüzde 71.1 ile 1991 yılında gerçekleşti.1994 yılında yüzde 115 ile Türkiye enflasyon rekoru kırıldı. Türkiye son 20 yılda Orta, Yüksek ve Çok Yüksek Enflasyon türlerini yaşadı. Dolayısıyla son yıllardaki tartışma konumuz, "Yüksek faiz mi enflasyonu artırıyor, yoksa enflasyon mu faizi artırıyor?" Gelin bu paradoksu birlikte çözümlemeye çalışalım.

Suçlu biber ve domates mi?

Enflasyonun sebeplerine baktığımızda talep ve maliyet yönlü olarak iki ana başlığa ayrılıyor. Ülkemizde yaşadığımız enflasyona açıklık getirmek isteyen ekonomistler her ikisinin de Türkiye için geçerli olduğu fikrinde birleşiyor. Geçmiş yıllarda olduğu gibi ülkeyi yöneten siyasetçiler işin kolayına kaçarak her ay veya her yıl suçlu birini buluyor. Yıllara göre verilen demeçlere bakıldığında genel suçlular her zaman aynı ürünler, bunlar genel olarak sebze, meyve ve gıda fiyatlarının olduğu söyleniyor ya da açıklanıyor. Geçmiş yıllarda verilen beyanatlarda; "2000 yılında taze fasulye, biber, 2007'de

HİPER ENFLASYON YAŞAYAN ÜLKELER VE GÜNCEL ENFLASYON			
ÜLKE	YIL	Yaşanan Yıllık Hiper Enflasyon (%)	Güncel Enflasyon (%)
Bolivya	1985	23.000	-1,10
İsrail	1985	400	-0,70
Arjantin	1989	4.923	36,10
Nikaragua	1990	11.000	2,81
Peru	1992	7.650	1,97
Rusya	1993	2.000	4,90
Brezilya	1994	2.477	4,52
Venezuela	2019	3.455	1.815
		GÜNLÜK ENFLASYON(%)	
Macaristan	1946	207	2,70
Yugoslavya	1994	65	
Almanya	1923	21	-0,30
Yunanistan	1944	18	-2,30

biber, 2011'de biber 2013'te domates, biber 2014'te biber 2015'te domates, biber, patlıcan, 2016'da domates, biber, 2017'de biber, domates, 2018-2019 yılında patates, soğan."

Genel olarak bakıldığında en büyük suçlu domates ve biber olduğu görülüyor. Bunun inandırıcı bir sebep olmadığını aslında görüyoruz. Çünkü Akdeniz havzasında bulunan ülkelerin en büyük avantajı sebze ve meyve üretimi için doğa şartlarında en uygun

Enflasyon çeşitleri

- ***Sürünen enflasyon:*** *Yüzde 0.1-1.0 arasında bir enflasyon oranını işaret eder. Bu enflasyon türünde ileriye ilişkin olarak enflasyon beklentileri hiçbir biçimde oluşmaz. Böyle bir enflasyon oranının ekonomiyi canlı tutmak açısından yararlı olduğu öne sürülür.*
- ***Düşük enflasyon:*** *Yüzde 1.1-3.0 arasında bir enflasyon oranını gösterir. Bu enflasyon türünde ileriye doğru kalıcı enflasyon beklentileri oluşmaz. Yaygın görünen enflasyon türlerinden birisi budur. Bu enflasyon oranlarının da ekonomide canlılık açısından yararlı olduğu, üretim ve yatırımı özendirdiği görüşü yaygındır. Bununla birlikte enflasyon oranı yüzde 3'e doğru yaklaşmaya başladığında enflasyonist beklentiler yaratma olasılığı ortaya çıkacağı için dikkatli olunması gerekir.*
- ***Orta enflasyon:*** *Yüzde 3.1-8.0 arasında bir enflasyon oranını ifade eder. Bu enflasyon türünde enflasyonist beklentiler oluşmaya başlar. Bu enflasyon türü de yaygın görülen türlerden birisidir ve özellikle gelişme yolundaki ekonomilerde görülür. Ilımlı enflasyondan yüksek enflasyona geçilmesi kolaydır o nedenle kamu harcamalarının ve para politikasının gevşek olmaması gerekir.*
- ***Yüksek enflasyon:*** *Yüzde 8.0-15.1 arasında bir enflasyon oranını anlatmak için kullanılır. Bu oranlara ulaşıldığında ileriye doğru enflasyonist beklentiler oldukça güçlüdür ve bunların kırılması kolay değildir. Bu enflasyon oranı sorunun giderek ciddileştiğini ve çözümün giderek zorlaştığını gösterir. Bu oranın düşürülebilmesi için toplumsal bazı fedakârlıklar yapılması gerekir. Ücretlerin sınırlandırılması, kiraların denetlenmesi bu fedakârlıklar arasındadır.*
- ***Çok yüksek enflasyon:*** *Yüzde 15.1 ve üzerindeki oranlardaki enflasyon durumunu gösterir. Oran yükseldikçe enflasyonist beklentiler güçlü bir hâl alır ve bu durumdaki ekonomiler için hiper enflasyona geçme tehlikesi artar. Bu oranlara gelindiğinde çözüm için ücretlerin, kiraların dondurulması, kamu harcamalarının düşürülmesi gibi çok daha ağır toplumsal fedakârlıklara girişilmesi gerekir.*
- ***Hiper enflasyon:*** *Aylık enflasyon oranının yüzde 50 gibi oranlara çıkması halini vurgular. Hiper enflasyon tersine çevrilmesi son derecede zor ve büyük fedakârlıklar isteyen bir durumu ifade eder.*

ortamın olması. Ama nedense bir türlü bu avantajı fiyat artışlarında göremiyoruz. Bunun sebebi plansız üretim, teknolojik yetersizlik ve verim artışını bir türlü sağlanamamış olması.

Tarım Bakanlığı'nın yapmış olduğu çalışmalara baktığımızda sebze ve meyve ürünlerinde yeterlilik oranımız yüzde 100 üzerinde seyrediyor. Sebze üretiminde yeterlilik derecesi domates te yüzde 112,3, salatalık da yüzde 109, biber de yüzde 108 olduğuna göre neden hala fiyat artışları yaşadığımızı öncelikle anlamamız gerekiyor. Yıllık 11 ila 12 milyon ton arasında domates üretiyoruz. Dünya domates üretiminin yaklaşık yüzde 7.5'ini üretmemize rağmen hala neden sürekli aynı ürün için fiyat artışını konuşuyoruz? Bunun sebeplerini derinlemesine irdelemek gerekiyor.

Enflasyonun nedenleri

Enflasyon genellikle nüfusu fazla olan ve kaynağı kıt olan ülkelerde baş gösterir. Enflasyonun nedenleri sıralamak gerekirse; teknolojik yetersizlik ve yenilikler, tedavüldeki para arzının artması, üretim maliyet fiyatlarının artışı, tüketimin üretimden fazla olması, toplam harcamaların, toplam gelirden fazla olması, ülkeye giren karşılıksız döviz, altın ve para miktarının artması. Tablo 1'de;

- Arjantin ve Türkiye haricindeki ülkelerde enflasyon artık bir sorun olmaktan çıkmış,
- Diğer ülkelerde ortalama enflasyon yüzde 2-3 arasında durağan hale gelmiş,
- Türkiye 1994 yılında yüzde 115.4 ile en yüksek enflasyon yaşamasına rağmen hala 2020 yılında yüzde 14.6 enflasyon ile boğuşmaya devam ediyor.

Enflasyon çeşitleri sonucu etkilere bakacak olursak

1 **Sürünen enflasyon da;**
Yerli paradan kaçış başlamamış, yapılan sözleşmeler milli para ile yapılıp, enflasyon veya yabancı döviz kurlarına endekslenmez.

2 **Dörtnala enflasyon da;**
Birikimler veya tasarruflar milli para cinsinden tutulmamaya başlanmıştır (dolarizasyon), para enflasyonun üzerinde getiri sağlayan, menkul kıymetlere, gayrimenkullere ve dayanıklı tüketim mallarına yatırılmaktadır. Yapılan sözleşmeler TÜFE veya ÜFE' de yaşanan enflasyona göre veya döviz cinsinden yapılmaya başlanmıştır. Ülkemizde şu an mevduatların yaklaşık döviz cinsinde tutulma oranı yüzde 50 ila 60 aralığında seyretmektedir.

3 **Hiper enflasyon da;**
Mevduat tamamen döviz cinsinden olmakta olup tamamen dolarizasyon yaşanmaya başlamıştır. Sözleşmelerin büyük çoğunluğu döviz cinsinden yapılmaktadır.

Enflasyonun sonuçları

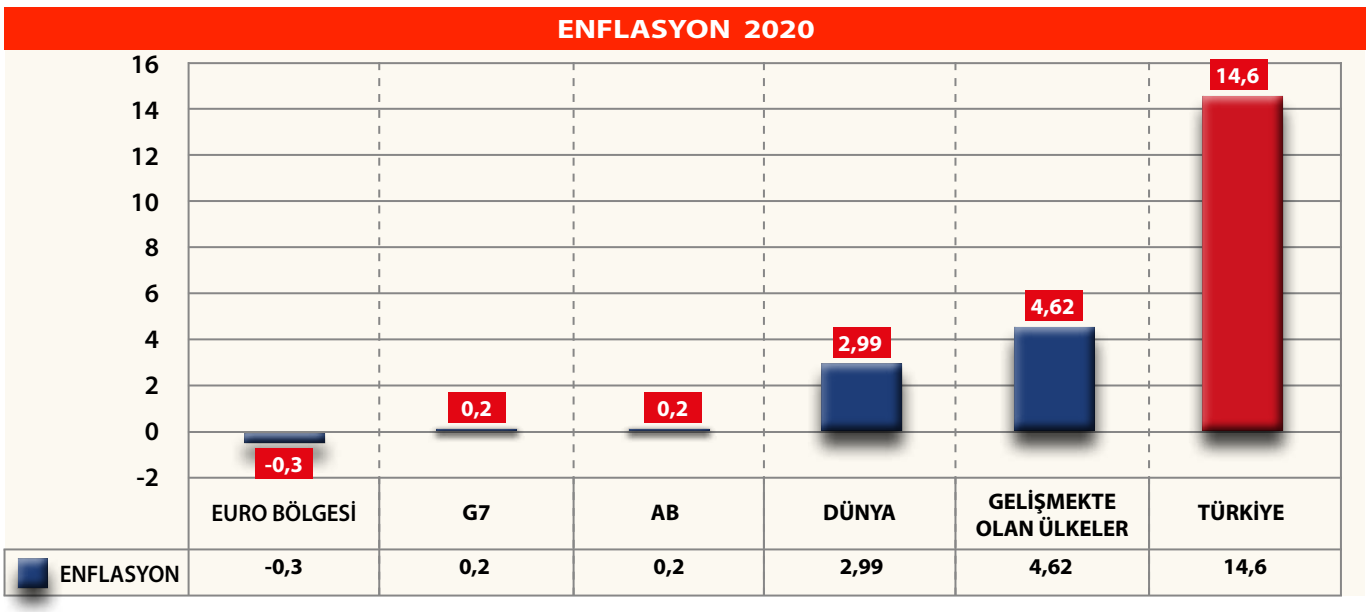
Enflasyondaki hızlı yükselişler paranın alım gücünü azalttığı için hem üreticileri hem de tüketicileri ihtiyaçlarını karşılamada olumsuz etkiliyor. Bunları da madde halinde sıralamak gerekirse;

- Üretim yapacak kişiler paralarını altın, döviz veya emlak gibi yatırım araçlarına bağlayarak, piyasaların dalgalanmasına neden olur.
- Kısaca üretim cazibesini ve refah seviyesi azalır.
- Ülkenin giderleri artar ve ülke bunu kapatmak için dış borç yapar.
- Gelir dağılım bozukluğu yaşanmaya başlar ve ayrımcılıklar yükselir.

Tablo: 2

- Euro, AB ve G7 de enflasyon yok hatta negatif seviyede.
- Dünya ortalaması yüzde 3.0 seviyesinde.
- Gelişmekte olan ülkelerde yüzde 4.62 seviyesinde.
- Ülkemizde görüldüğü gibi dünya ortalamasının beş, gelişmekte olan ülkeler ortalamasının üç katı seviyesinde.

Sonuç olarak ülkemizde ciddi olarak enflasyon ile mücadele edildiği söylenemez, belli bir süre için acı reçeteye katlanmadan en büyük ekonomik sorundan kurtulmamız mümkün gözükmüyor. Sözün özü bir ülke enflasyon sorununu çözmeden diğer ekonomik sorunlarını çözemez.

TOBB
EKONOMİ VE TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ

Yenilikçi Buluşların TAM YERİ TOBB ETÜ

TEKNOLOJİ MERKEZİ, 74 araştırma laboratuvarı, 13 tasarım stüdyosu, 37 eğitim laboratuvarı ve dünyanın en büyük su türbini test laboratuvarı ile araştırmacılara rahatça çalışabilecekleri üstün nitelikli bir araştırma ortamı sunuyor.

www.etu.edu.tr